

Seria *Collegium*. Științele educației este coordonată de Constantin Cucos.

Volum coordonat de
Ramona Paloș,
Simona Sava, Dorel Ungureanu

Contribuția autorilor:

1. Ionela Clipici: 5.2, 6.2
2. Gabriela Codorean: 5.6
3. Mariana Crașovan: 4.1, 6.2
4. Ion Al. Dumitru: 3.1, 6.1
5. Laura Malița: 4.5
6. Anca Munteanu: 3.3
7. Ramona Paloș: 3.2, 5.3, 5.7
8. Sorin Vlad Predescu: 5.1, 5.6, 6.3
9. Simona Sava: cap. 1, cap. 2, 4.2, 5.5
10. Diana Szasz: 2.2, 5.4, 5.5
11. Dorel Ungureanu: 4.3, 4.4

© 2007 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;
P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Educația adulților: baze teoretice și repere practice / coord.: Ramona Paloș, Simona Sava,
Dorel Ungureanu. – Iași: Polirom, 2007
ISBN: 978-973-46-0673-3

I. Paloș, Ramona (coord.)
II. Sava, Simona (coord.)
III. Ungureanu, Dorel (coord.)

374.7

Printed in ROMANIA

EDUCAȚIA ADULȚILOR

Baze teoretice și repere practice

Lista autorilor

Ionela Clipici a fost asistent universitar la Catedra de Științele Educației de la Facultatea de Sociologie și Psihologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara în perioada octombrie 2002-decembrie 2006, iar în prezent este ofițer specialist în științele educației la Serviciul Management Resurse Umane din cadrul Inspectoratului de Poliție al Județului Timiș. Este doctorand al Universității „Al.I. Cuza” din Iași, Facultatea de Psihologie și Științele Educației. Domenii de competență: management educațional, managementul resurselor umane, psihologia educației. A publicat lucrări în reviste de specialitate naționale și este unul dintre autorii volumului *Pedagogie și elemente de psihologia educației* (Editura Cartea Universitară, București, 2005), coordonat de I. Dumitru și D. Ungureanu.

Gabriela Codorean este asistent universitar în cadrul Departamentului pentru Pregătirea Personalului Didactic al Universității de Vest din Timișoara. Domenii de competență: pedagogie, politici educaționale și managementul calității totale. Lucrări semnificative publicate: *Educație pentru igienă și sănătate în învățământul preuniversitar* (Editura Presa Universitară Timișoreană, Timișoara, 2003) și *Politicile educaționale și sistemul de învățământ românesc contemporan* (Editura Mirton, Timișoara, 2006). Adresă de contact: gabi_codorean@yahoo.com.

Mariana Crașovan este lector doctorand la Catedra de Științele Educației a Facultății de Sociologie și Psihologie, Universitatea de Vest din Timișoara. Domenii de competență: teoria și metodologia instruirii, teoria curriculumului, pedagogia învățământului preșcolar și primar. A publicat numeroase articole și lucrări de specialitate, dintre care amintim: „Rolul mentorului în activitatea cadrului didactic debutant”, în M. Ionescu (coord.), *Preocupări actuale în științele educației* (vol. 1, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2005); „Proiectarea pedagogică a activităților de instruire și educație”, în I. Dumitru, D. Ungureanu (coord.), *Pedagogie și elemente de psihologia educației* (Editura Cartea Universitară, București, 2005); „Mentoratul la distanță – posibilități și limite”, *Revista de informatică socială*, nr. 4 (Universitatea de Vest, Timișoara, decembrie 2005, pp. 97-105); „Formarea inițială a cadrelor didactice (învățători-educatoare) din perspectiva procesului Bologna”, în *Calitate și integrare europeană în învățământul primar* (Editura Marineasa, Timișoara, 2006).

Ion Al. Dumitru este psiholog, profesor universitar doctor în cadrul Facultății de Sociologie și Psihologie, Universitatea de Vest din Timișoara. A participat la programe postuniversitare de formare profesională și specializare și la conferințe internaționale în Marea Britanie (1992), Ungaria (1997), Germania (2000, 2005), Cehia (2003), Portugalia (2003), Belgia (2004), Spania (2004), Lituania (2004), Norvegia (2005), Italia (2005) și Franța (2006).

Dintre cărțile publicate, amintim : *Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă* (2000), *Personalitate, atitudini și valori* (2001), *Educație și învățare. Aspecte psihoindividuale, psihosociale și manageriale* (2001), *Psihologia educației* (2001), *Consiliere psihopedagogică. Fundamentări teoretice și sugestii de acțiune practică* (2004). Volume coordonate : *Educația și învățarea la vârsta adultă* (2002), *Elemente de management și marketing aplicate în educația adulților* (2002) și *Pedagogie și elemente de psihologia educației* (2005). A publicat peste 40 de studii și articole în volume colective și în reviste de specialitate din țară și străinătate. Este inițiatorul și redactorul-șef al *Revistei de științe ale educației*, publicație bianuală editată de Universitatea de Vest din Timișoara în colaborare cu Institutul de Științe ale Educației din București. Domenii de competență : psihologia educației, psihologia personalității, consiliere psihopedagogică, metode și tehnici de învățare eficientă și educația adulților.

Laura Malița este lector la Facultatea de Sociologie și Psihologie de la Universitatea de Vest din Timișoara, doctorandă la Universitatea București, având ca temă aspecte ale societății informaționale și ale sociologiei internetului. Domenii de competență : implicațiile sociale ale computerizării, impactul internetului în viața de zi cu zi, cercetarea on-line în științele sociale, societatea informațională națională, europeană și globală. Este redactor-șef al *Revistei de informatică socială*.

Anca Munteanu este profesor universitar doctor la Catedra de Psihologie a Facultății de Sociologie și Psihologie de la Universitatea de Vest din Timișoara și decanul acestei facultăți. Predă cursurile de psihologia vârstelor, psihologia creativității, psihanaliză, psihologie transpersonală etc. În anul 2005, a obținut specializarea de psihoterapeut după absolvirea stagiului de formare din cadrul Societății pentru Psihoterapie Experiențială din România. De asemenea, în perioada 2002-2005, a efectuat un stagiu de formare în psihologie și psihoterapie transpersonală la Institutul de Psihologie Transpersonală din Paris. A urmat și alte stagii de scurtă durată în psihologie și psihoterapie transpersonală. Activează în cadrul unor asociații profesionale din țară și străinătate. Este membru al Comitetului Director al Asociației Psihologilor din România și membru al Comitetului Director al Colegiului Psihologilor din România. Din 2006 este președintele Asociației Europene de Psihologie Transpersonală (ETPA). Începând cu anul 1992, a inițiat Zilele Psihologiei Timișorene, sub genericul cărora a organizat 11 manifestări științifice de prestigiu. În anul 2004, a organizat la Timișoara Conferința Asociației Europene de Psihologie Transpersonală „Iubirea între triumf și patologie”. A publicat 9 cărți de autor, 11 cărți în colaborare și peste 100 de studii și articole în reviste și volume de specialitate. Dintre ultimele sale cărți, amintim *Psihologia vârstelor adulte și ale senectutii* (Editura Eurobit, Timișoara, 2004) și *Hasard, chance, synchronicité* (coautor ; Trismégiste, Paris, 2005).

Ramona Paloș este lector doctor la Catedra de Psihologie a Facultății de Sociologie și Psihologie de la Universitatea de Vest din Timișoara. A publicat articole în reviste de specialitate și în volume colective din domeniul educației adulților (învățare la vârsta adultă, formare și dezvoltare profesională) și al psihologiei educației și psihologiei muncii. Este autor al lucrării *Învățarea la vârsta adultă* (Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007), coautor al *Manualului de psihologia muncii și organizațională* (coord. Z. Bogathy, Editura Polirom, 2004) și al *Manualului de tehnici și metode în psihologia muncii și organizațională* (coord. Z. Bogathy, Editura Polirom, 2007). Adresă de contact : ramona_palos@yahoo.com.

Sorin Vlad Predescu este psiholog, lector universitar la Catedra de Științele Educației din cadrul Facultății de Sociologie și Psihologie a Universității de Vest din Timișoara. Domenii de competență : psihologie socială, psihologie politică, psihopedagogie socială, dezvoltare comunitară și educația adulților. Este formator de adulți din 1996 și a colaborat la mai multe

cărți, lucrări didactice și articole în domenii conexe educației adulților. Adresă de contact : spredescus@yahoo.com.

Simona Sava este conferențiar universitar doctor la Catedra de Științele Educației a Facultății de Sociologie și Psihologie, Universitatea de Vest din Timișoara, și director al Institutului Român de Educație a Adulților din Timișoara. Domenii de competență : educația adulților, managementul educațional, educația la distanță și pedagogia universitară. S-a implicat activ în peste 15 proiecte internaționale de cercetare-dezvoltare, multe dintre ele sub directă sa coordonare. Dintre lucrările publicate, amintim volumul *Teorie și practică în educația la distanță* (2003), peste zece articole și studii apărute în reviste din străinătate, de referință fiind „University Continuing Education in Romania” (2003) și „Adult education in Romania in the last ten years – requirements and realities” (2002). A coordonat șapte cărți, dintre care cele mai relevante (fiind și prim autor) sunt *Introducere în educația adulților* (2005) și *Portret al educației adulților în România* (2003).

Diana Szasz este cercetător la Institutul Român de Educație a Adulților din Timișoara și masterandă la Masterul European de Educație a Adulților. Domenii de competență : educația adulților și activitatea în rețele și parteneriate. A publicat studii în volume care au precedat diferite conferințe naționale și internaționale : „Rolul formatorului de adulți în societatea cunoașterii” (Câmpulung Moldovenesc, 2005), „Networks and Networking : Contributions in Development of Adult's Education” (Pitești, 2006), „Framework of Qualifications for Adult Educators” (Iași, 2006) și „New Competencies for Adult Education” (Bamberg, 2006).

Dorel Ungureanu este profesor universitar doctor, șeful Catedrei de Științele Educației din cadrul Facultății de Sociologie și Psihologie a Universității de Vest din Timișoara. Domenii de competență : teoria și metodologia curriculumului, teoria și metodologia evaluării educaționale, educația integrată/inclusivă, educația comparată, comunicarea educațională ș.a. Dintre volumele publicate, amintim : *Educație și curriculum* (1999), *Pedagogie comparată* (2000), *Educația integrată și școala inclusivă* (2000) și *Teroarea creionului roșu ; evaluarea educațională* (2001).

Tablă de materii

<i>Cuvânt introductiv</i>	13
Capitolul 1. Educația adulților – identitate, problematică (<i>Simona Sava</i>)	15
1.1. Educația adulților – parte a educației permanente. Delimitări conceptuale	15
1.2. Orientări, provocări, tendințe actuale în educația adulților și în educația permanentă	23
1.3. Domenii de acțiune în educația adulților	34
1.4. Perspective teoretice. Raportul cercetare-teorie-practică	47
<i>Bibliografie</i>	65
Capitolul 2. Sistemul românesc de educație pentru adulți	67
2.1. Repere istorice în evoluția și dezvoltarea educației adulților din România (<i>Simona Sava</i>)	67
2.2. Instituții și organizații românești de educație a adulților (<i>Simona Sava, Diana Szasz</i>)	76
2.3. Politica educațională în domeniul educației adulților în România (<i>Simona Sava</i>)	86
2.4. Finanțarea educației adulților în România (<i>Simona Sava</i>)	97
<i>Bibliografie</i>	101
Capitolul 3. Specificul învățării la vârsta adultă	105
3.1. Procesul de învățare la vârsta adultă (<i>Ion Al. Dumitru</i>)	105
3.1.1. Necesitatea învățării pe tot parcursul vieții	105
3.1.2. Adulții învață altfel. De la pedagogie la andragogie	107
3.1.3. Caracteristicile psihologice ale adulților și influența lor în procesul învățării	110
3.1.4. Dezvoltarea cognitivă la vârsta adultă	112
3.1.5. Învățarea autodirijată – formă specifică de învățare la vârsta adultă	120
3.1.6. Învățarea permanentă și continuă	122
3.1.7. Strategii de motivare a cursanților adulți	125

3.1.8. Pedagogia constructivistă și învățarea la vârsta adultă. Concepții despre învățare și modalitățile de realizare a învățării	126
3.2. Contextul desfășurării învățării (<i>Ramona Palos</i>)	129
3.2.1. Considerații generale	129
3.2.2. Caracteristici ale mediului fizic	131
3.2.3. Caracteristici ale mediului psihologic (climatul emoțional)	133
3.2.4. Caracteristici ale mediului virtual	135
3.2.5. Caracteristici ale mediului social și cultural	136
3.2.6. Bariere în învățarea la vârsta adultă	137
3.3. Caracteristici bio-psiho-comportamentale ale vârstelor adulte (<i>Anca Munteanu</i>)	140
3.3.1. Considerații generale	140
3.3.2. Tinerețea (24/25-35 de ani)	141
3.3.3. Vârstele adulte mijlocii (35-65 de ani)	147
Bibliografie	153
Capitolul 4. Procesualitatea curentă în educația adulților	157
4.1. Proiectarea activităților de formare (<i>Mariana Crașovan</i>)	157
4.1.1. Principii didactice explicative în educația adulților	159
4.1.2. Relația dintre predare-învățare și evaluare	160
4.1.3. Principalele modele de proiectare în educația adulților	162
4.1.4. Etape ale proiectării	165
4.1.5. Niveluri ale proiectării	171
4.2. Strategii didactice în educația adulților: metode, mijloace și forme de organizare specifice (<i>Simona Sava</i>)	173
4.2.1. Factori determinanți în alegerea strategiei didactice	173
4.2.2. Metode specifice	178
4.2.3. Resurse în învățare	192
4.3. Comunicarea în educația adulților (<i>Dorel Ungureanu</i>)	196
4.4. Evaluarea: aspecte de evaluat, specificitate (<i>Dorel Ungureanu</i>)	207
4.4.1. Specificitatea evaluării programelor de formare în derulare a stagiilor de formare	209
4.4.2. Aspecte de evaluat	212
4.4.3. Optimizarea evaluării	218
4.5. Noi medii de învățare create cu ajutorul tehnologiilor de informare și de comunicare (<i>Laura Malița</i>)	220
4.5.1. <i>Virtual Learning Environment</i> (VLE) sau mediul virtual de învățare	220
4.5.2. Utilizarea instrumentelor/tehnologiilor Web 2.0 în educația adulților	226
4.5.3. <i>M-learning</i>	235
4.5.4. IPoduri, iTunes, podcasturi, podagogie	237
4.5.5. Concluzii	240
Bibliografie	241

Capitolul 5. Management și marketing în educația adulților	245
5.1. Managementul organizațiilor de educație a adulților (<i>Sorin Vlad Predescu</i>)	245
5.1.1. Organizațiile de educație a adulților	245
5.1.2. Cultura organizațională în organizațiile de educație a adulților	247
5.1.3. Managementul organizațiilor de educație a adulților – gen proxim și diferență specifică	249
5.1.4. Constituirea echipei	249
5.1.5. Planificare și management	250
5.1.6. Analiza contextului în care funcționează organizația	251
5.1.7. Planificarea strategică	253
5.2. Managementul resurselor umane (<i>Ionela Clipici</i>)	255
5.2.1. Caracterizare generală	255
5.2.2. Recrutarea, selecția și încadrarea resurselor umane	257
5.2.3. Dezvoltarea resurselor umane	262
5.3. Evaluarea nevoilor de formare (<i>Ramona Palos</i>)	267
5.3.1. Evaluarea de nevoi la nivel de comunitate	267
5.3.2. Etape în evaluarea nevoilor la nivel de comunitate	269
5.3.3. Metode și tehnici de identificare a nevoilor la nivel de comunitate	270
5.3.4. Evaluarea nevoilor la nivel de organizație	271
5.3.5. Etape în evaluarea nevoilor de formare în organizație	273
5.3.6. Niveluri de evaluare a nevoilor de formare în organizație	275
5.3.7. Metode și tehnici de identificare a nevoilor de formare în organizație	276
5.4. Parteneriate și comunicarea în rețea (<i>Diana Szasz</i>)	282
5.4.1. Activitatea în rețea. Individul – rol activ în rețea	283
5.4.2. Rețeaua – importanța sa în activitatea profesională a individului	285
5.4.3. Parteneriate, comunicarea în rețea și impactul acestora în procesul învățării de-a lungul întregii vieți și în formarea regiunilor de învățare	288
5.5. Managementul cursului și al programelor de educație a adulților (<i>Simona Sava, Diana Szasz</i>)	289
5.5.1. Programe și cursuri de educație a adulților	289
5.5.2. Problematika dezvoltării și etapele manageriale de parcurs în programele/cursurile de educație pentru adulți	291
5.6. Managementul calității în educația adulților (<i>Gabriela Codorean, Sorin Vlad Predescu</i>)	299
5.6.1. Calitatea organizației	300
5.6.2. Managementul calității cursului de formare	306
5.6.3. Tendințe internaționale: managementul calității educației adulților în Europa	308
5.7. Învățare la locul de muncă și învățare organizațională (<i>Ramona Palos</i>)	311
5.7.1. Învățarea bazată pe activitate	311

5.7.2. Învățarea organizațională	316
Bibliografie	320
Capitolul 6. Consiliere în educația adulților	325
6.1. Consilierea educațională (Ion Al. Dumitru)	325
6.1.1. Consilierea educațională a adulților	325
6.1.2. Ce trebuie să știe consilierii pentru adulți?	327
6.2. Consilierea carierei (Ionela Clipici, Mariana Crașovan)	329
6.2.1. Delimitări conceptuale	329
6.2.2. Servicii și beneficiari ai consilierii carierei adulților	330
6.2.3. Structura consilierii carierei adulților	332
6.2.4. Metode folosite în consilierea carierei adulților	334
6.3. Consilierea organizațiilor de educație a adulților (Sorin Vlad Predescu)	335
6.3.1. Organizații publice și organizații private de educație a adulților	336
6.3.2. Rolul consilierii organizațiilor de educație a adulților	337
6.3.3. Dezvoltarea organizațiilor de educație a adulților	338
Bibliografie	342

Cuvânt introductiv

Educația adulților din România, asemenea educației pentru adulți din Europa, este un domeniu educațional în expansiune constantă, care se bucură de un interes în creștere din partea strategilor și a politicienilor educaționali, interes datorat conștientizării necesității învățării de-a lungul întregii vieți, ca premisă pentru asigurarea dezvoltării sociale și individuale și pentru a răspunde provocărilor societății bazate pe cunoaștere.

Deși în ultimii ani s-au înregistrat progrese notabile în practica educației adulților, în România, literatura de specialitate din acest domeniu este una destul de săracă. Progrese îmbucurătoare se înregistrează și în efortul de fundamentare teoretică, un exemplu grăitor în acest sens fiind lucrarea *Introducere în educația adulților*, coordonată de Simona Sava și Dorel Ungureanu, apărută la Editura Mirton din Timișoara în anul 2005, sub egida Institutului Român de Educație a Adulților din Timișoara – IREA. Lucrarea a fost testată deja ca suport de curs la studenții din anul al treilea de la specializarea Pedagogie ; de aceea, va fi valorificată în mod substanțial în elaborarea lucrării de față.

Prin temele mai diverse abordate în această carte, pentru a acoperi deopotrivă nivelul masteral, am încercat să oferim informații în concordanță cu dezvoltările internaționale actuale din domeniu, mai ales cu cele din spațiile german și englez, recunoscute ca fiind cu experiențe dintre cele mai avansate și cu elaborări teoretice dintre cele mai pertinente.

Volumul *Educația adulților. Baze teoretice și repere practice* își propune să ofere fiecărui student, masterand, practician sau specialist în domeniu, încă din primul capitol, accesul la o sursă de informare comprehensivă, structurată didactic, care aduce clarificări teoretice necesare și constituie o imagine coerentă și actuală a elaborărilor științifice, a problematicilor în domeniu, contribuind la o mai bună înțelegere a acestora, la o necesară compatibilizare terminologică, ideatică și disciplinară.

Totodată, am încercat să creionăm dezvoltări actuale din spațiul românesc, atât din punctul de vedere al diversității și specificității instituționale, cât și al orientărilor de politică educațională, dezvoltare legislativă etc., considerând că fiecare practician trebuie să le cunoască, pentru a le valorifica, a se raporta critic la ele și a se integra în sistem (vezi capitolul 2).

Imperativul învățării la vârsta adultă, determinat de contextul socio-psiho-economic, impune o evidențiere a specificului acestui proces (contextul în care se desfășoară, caracteristicile cursantului adult și procesul efectiv de învățare) și a variabilelor care modelează învățarea adultului (tranziții și evenimente de viață, experiență anterioară, atitudini, motivație etc.), aspecte tratate în capitolul 3.

De asemenea, activitatea de formare desfășurată cu adulții are și ea o specificitate distinctă, evidențiată în capitolul 4. Plecând de la structura clasică de prezentare a procesualității didactice, vor fi analizate elementele structurale ale activității didactice cu adulții și vor fi propuse o serie de considerente cu privire la modul de proiectare și derulare activizantă și flexibilă a interacțiunii didactice în privința cursanților adulți.